

På väg mot en svensk pedagogisk tidskrift

Några inledande ord

MATS EKHOLM

Institutionen för utbildningsvetenskap och psykologi, Högskolan i Karlstad

SVERKER LINDBLAD

Pedagogiska institutionen, Uppsala universitet

PEDAGOGISK FORSKNING I SVERIGE är en tidskrift av pedagogiska forskare för pedagogiska forskare samt för dem som önskar sätta sig in i den pedagogiska forskningen i Sverige med dess olika traditioner. Poängen med tidskriften är att den ska vara inomvetenskaplig. I artiklar, recensioner, och översikter ska man möta pedagogisk forskning i dess olika skepnader. Vidare skall den vara pluralistisk – olika traditioner och ståndpunkter skall komma fram i innehållet.

Satsningar i den internationella världen

Svensk pedagogisk forskning har gjort flera försök att hålla liv i akademiska tidskrifter inom det utbildningsvetenskapliga fältet. *Nordisk Pedagogik* och *Scandinavian Journal of Educational Research* är de senaste tidskrifter som visat sig ha överlevnadskraft. Svenska pedagogiska forskare har medverkat i deras drift och tagit ansvar för deras innehåll tillsammans med nordiska kollegor. En bred nationell forskningstidskrift, där pedagogikdisciplinen själv tar ansvar för utformning och innehåll, har inte funnits på länge. De senaste årtiondena har *Forskning om utbildning* varit den mest samlande tidskriften, men också i denna tidskrift har man haft en tydlig ambition att rikta de producerade alstren till en betydligt bredare publik än den inomvetenskapliga. De artiklar som forskare producerat i *Forskning om utbildning* var nog mer avsedda som upplysningsartiklar och debattartiklar än som tillskott till det vetenskapliga samtalet.

Inomkulturell tidskrift

I början av nittioalet blev tidskriftsfrågan akut genom den omstuvning som gjordes av den statliga skoladministrationen. Skolöverstyrelsen, som var den huvudsakliga finansieraren av *Forskning om utbildning* gjordes om till Skolverket och detta nya verk betvivlade nödvändigheten av den tidigare tidskriften. Efter en mindre utredning inom skolverket

lades *Forskning om utbildning* ned och verket har sedan dess varit engagerat i att sprida utbildningsvetenskaplig forskning genom *Praxis*, som har fått en än mer upplysande och debatterande prägel än vad den tidigare tidskriften hade.

Under senare år har man inom den pedagogiska professorsgruppen diskuterat hur man skulle kunna få till stånd och driva en inomvetenskaplig tidskrift inom den pedagogiska disciplinen. Detta krävs bland annat som en gemensam arena för att diskutera och utveckla kriterier för bedömning av forskning, för att få en överblick över vad som händer inom olika traditioner och ansatser. Ett antal interna betänkanden har presenterats där man varit överens om behovet av att hålla en inomvetenskaplig tidskrift levande, så att svensk pedagogisk forskning kan ha en publiceringsyta på egen kulturell grund. Den tidskriften kommer nu ut med sitt första nummer. Avsikten med denna inomvetenskapliga tidskrift är då samtidigt att tjäna syftet att hjälpa lärare vid universitet och högskolor och deras studerande att få en gripbar översikt och en aktuell kontakt med forskningen inom det pedagogiska fältet.

Den första gången

Första gången som en liknande inomvetenskaplig tidskrift såg dagens ljus i Sverige var 1913. Tidskriften *Pedagogisk Forskning i Sverige* har starka band i den vetenskapliga pedagogikens historia. Vi tycker det därför är naturligt att smaka på vad utgivaren Uppsalaprofessorn Bertil Hammer hade att säga om dåtidens tidskrift i sitt företal. Kursiveringarna i texten är Hammers egna. Efter att ha gett en kort exposé över den dåvarande internationella pedagogiska forskningens ställning, landar han i ett närmare perspektiv: (Svenskt arkiv för pedagogik, 1913, band I, häfte I, s iv-vi)

Bland de nordiska länderna har Finland sedan länge haft en professur i pedagogik, ehuru densamma ej i sin uppkomst synes ha haft något samband med den nya psykologiska vetenskapen. Av de övriga bland dessa länder har särskilt Sverige under de senaste åren gjort eftersträvansvärda ansatser att taga del i forskningarna på det ifrågavarande området, liksom vårt land ju sedan länge står i främsta ledet bland nationerna i fråga om uppfostrans praktik. Vi ha ju redan professorer i pedagogik vid de båda statsuniversiteterna, och det torde vara en ganska kort tidsfråga, när statsuniversitetens exempel följes av de privata högskolorna, av vilka den i Stockholm redan länge ägt en betydande fond för det ifrågavarande ändamålet.

Vad vi däremot hittills icke ägt i Sverige, är ett särskilt tidskriftsorgan för den vetenskapliga pedagogiken – en situation som måste betecknas som onormal i beaktande av nyss nämnda förhållanden och i betraktande av det livliga intresse, som i vida kretsar finnes och länge funnits för ämnet i fråga. Det torde därför icke krävas någon vidare motivering för den nya publikationen, som härmed framträder inför offentligheten. Det må vara nog med en enkel förklaring,

att Svenskt Arkiv för Pedagogik efter bästa förmåga vill söka utfylla ifrågavarande lucka i vår litteratur eller m.a.o. avser att bli ett organ för den pedagogiska forskningen i Sverige.

Svenskt Arkiv för Pedagogik kommer i enlighet härmed att stå öppet i främsta rummet för originaluppsatser från alla delar av det vidsträckta forskningsområdet – för undersökningar inom den teleologiska pedagogiken (rörande uppfostrans mål: bildningsinnehållet och bildningsidealen i deras historiska växling och principiella relationer) lika väl som för undersökningar inom den individuella och den sociala pedagogiken (rörande uppfostringsprocessens förlopp och psykisk-sociala betingelser – barnpsykologi, experimentell pedagogik och didaktik, pedagogisk patologi, terapi och hygien, socialpedagogik, metodik m.m.). Lika litet som i fråga om valet av undersökningsområden kommer i fråga om undersökningsmetoderna någon begränsning att göras – förutom den självklara, som ligger i kravet på en verkligt vetenskaplig behandling av ämnet. Då det gäller forskningsområden, som äro så svårtillgängliga och så obearbetade som det pedagogiska, är det för visso ej på sin plats att oktrojera någon viss förfaringsmetod – vore den så uppuren av dagsopinionens gunst. Här om någonsin må den maximen få gälla, att alla vägar bär till Rom eller att alla sätt äro bra utom de dåliga.

Vid sidan av originaluppsatserna, vilka avse att direkt bidra till forskningens framsteg, vil arkivet indirekt söka främja samma syfte genom att från det pedagogiska arbetsområdet utom och inom eget land lämna refererande meddelanden, vilka torde vara ägnade att inom vidare kretsar sprida kännedom om och intresse för pedagogiska studier. Dylika meddelanden skola förekomma dels i form av mera summariska överblickar och notiser, dels i form av utförligare redogörelser beträffande företeelser (skrifter, kongresser, organisationsföretag, personligheter, av större betydelse.

Såsom medarbetare har förvärvats ett betydande antal äldre och yngre krafter inom det pedagogiska och andra därmed besläktade forskningsområden. Utgivaren vågar därför med tillförsikt uttala den önskan, att Svenskt Arkiv för Pedagogik ej måtte bli utan framgång i sina strävanden att i sin mån bidra till det vetenskapliga studiet av uppfostringsproblem.

I första numret av *Svenskt Arkiv för Pedagogik* presenterade Gunnar Brandell en empirisk undersökning av skolbarns personlighetsideal, som han sedan arbetade in i sin doktorsavhandling om skolbarns intressen som kom ut samma år. Historieundervisningen och nutiden liksom svensk pedagogisk rosseau litteratur behandlades också tillsammans med en presentation av Alfred Binets forskning om barns tänkande och deras intellektuella förmåga.

Bestående perspektiv

Tiderna har ändrat sig sedan detta första nummer av en pedagogisk vetenskaplig tidskrift kom ut. Elektroniska maskiner har kommit till och den industriella revolutionen har mattats av. Men tankarna i dåtidens första nummer av en pedagogisk vetenskaplig tidskrift har stor närhet till nutiden. Mycket av det som deklarerades som program för *Svenskt Arkiv för Pedagogik* kommer att gälla PEDAGOGISK FORSKNING I SVERIGE.

Svenskt Arkiv för Pedagogik gavs ut mellan 1912 och 1929. Bertil Hammer, professor i pedagogik vid Uppsala universitet var utgivare. Längre fram var även Axel Herrlin med i redigeringsarbetet. Efter det att *Svenskt Arkiv* somnade in i slutet av tjugotalet blev vi utan en inomvetenskaplig tidskrift fram till 1956. Då började utgivningen av *Pedagogisk Forskning: Nordisk Tidskrift for Pedagogikk* att ges ut. Huvudredaktör var Johs. Sandven, professor i pedagogik i Oslo. Redaktionsrådet bestod av ämnesföreträdare från Danmark, Finland, Norge och Sverige. De svenska ledamöterna var Torsten Husén och Wilhelm Sjöstrand. I det första numret av denna tidskrift skrev Torsten Husén om interaktionen mellan lärare och elever i klassrummet och Wilhelm Sjöstrand tog upp frågan om försöksverksamheten och den pedagogiska forskningen. Redaktionen hade en stabil uppsättning ledamöter. Efterhand tillkom binamnet *Scandinavian Journal of Educational Research* och 1971 blev detta tidskriftens huvudnamn. *Pedagogisk Forskning* omvandlades till *SJER* som består än idag som ett gemensamt skandinaviskt pedagogikforskningsfönster mot den engelskspråkiga världen.

Varför inte en internationellt inriktad tidskrift?

Det finns många möjligheter för den pedagogiske forskaren att sprida sina vetenskapliga rön till andra vetenskapare. De internationella tidskrifterna utgör en självklar arena. De bidrag som svenska pedagogikforskare får in i dessa tidskrifter är dock inte talrika. Mest frekvent förekommer man i *Scandinavian Journal of Educational Research* och i *Nordisk Pedagogik*, vilka båda har nordiska redaktioner. De engelskspråkiga tidskrifterna samlar flest försök från pedagogikforskarna att komma med i den internationella spridningen. Betydligt mer sällan försöker svensk pedagogisk forskning tränga sig fram i tidskrifter inom andra språkområden.

De internationella tidskrifternas publiceringsregler är ibland svårhanterliga för de forskningsinsatser som vår forskning står för. Det korta komprimerade formatet passar illa för den avhandlingstradition som lever inom de svenska universitetens pedagogiska institutioner. Där läggs arbeten fram som ibland har en närmast filosofisk prägel, eller där omfattande undersökningar med stor detaljrikedom presenteras. Givetvis är också avhandlingar och projektrapporteringar präglade av ett högst provinsialt svenskt perspektiv. Det är så att säga vitsen med en inhemsk pedagogiska forskning. Det är det perspektivet som gör också vår forskning exotiskt internationell när den hittar ut. Mer

för att nå den mognadsgrad som en exotisk produkt behöver ha för att passa in i den internationella trängseln behöver den ibland ha drivits upp i den egna kulturella kretsen.

Detta perspektiv är ibland till nackdel för forskaren som vill föra ut sina rön till den större omvärlden. Artiklarna tenderar att behöva innehålla en tung kulturintroducerande del, vilken ofta förlänger det som behöver skrivas på ett sådant sätt att artikeln diskvalificeras i förhållande till formatet i tidskrifterna. Utan att presentera denna kulturella bakgrund till forskningsresultaten blir det omöjligt att förstå undersökningar eller deras resultat. Här uppstår ofta bekymmer i relationen mellan de internationella tidskriftsredaktörerna och de svenska pedagogiska forskarna. Redaktören vill ibland sabla ner kvintessensen i undersökningen för att behålla den kulturbeskrivande delen, genom att det är detta man finner originellt och värdefullt för de egna läsarna, eller också föreslår man att denna del helt och hållet lyfts ut, vilket brukar innebära att författaren inser omöjligheten att bli förstörd utifrån sin kulturella särart och sitt sammanhang.

En del av de internationella tidskrifterna är gjorda för att passa en avhandlingsproduktion som bygger på att den blivande forskaren producerar korta artiklar som läggs samman till en produktionsportfölj. Den arbetsmodellen stämmer inte helt med den svenska pedagogiska akademiska modellen. Vi domineras av kravet på omfattande monografier. Möjligheten att åstadkomma en sammanläggningsavhandling, där ett antal granskade och accepterade tidskriftsartiklar utgör huvudinnehållet, har varit liten. Vi hoppas att denna typ av avhandlingar i pedagogik ska kunna stimuleras genom att ytterligare en tidskrift, med ett mer inomkulturellt revir, kommit till som kan granska forskningsprodukterna.

En professionell tidskrift

Vad kännetecknar då en professionell vetenskaplig tidskrift? Kan det vara bra med en professionell tidskrift? För att svara på de frågorna måste vi först gå in på frågor om ägande och styrning. Åtskilliga tidskrifter "ägs" av en viss person eller grupp som utsetts av sig själv att utforma tidskriften – ofta med en särskild emfas eller inriktning. Innehållet i tidskriften bestäms då utifrån denna ägares mer eller mindre altruistiska intressen och av vad ägaren bedömer vara god forskning och goda texter. Ägaren bestämmer vad som bör publiceras och vad som inte bör publiceras.

En tidskrift kan ha en betydande inverkan på forskningen inom ett område – genom artiklarnas genomslagskraft och genom det meritvärde som det innebär att publicera sig i tidskriften. På så sätt är frågor om ägande och styrning av tidskrifter ytterst viktiga också för forskningen och för forskarna.

Vad är då en professionell forskningstidskrift? Låt oss se vilka normer som ska gälla. För det första är den inte privat eller enskild. Den skall "ägas" av professionen – av forskarna själva. För det andra ska frågor om redaktion och redaktionsarbete, om

kvalitet och täckning bestämmas av forskarna som kollektiv. För det tredje ska diskussioner om tidskriftens inriktning och uppläggning vara föremål för en offentlig debatt i forskarsamhället. Genom det kollektiva "ägandet" och den offentliga diskussionen om tidskriften blir den en gemensam angelägenhet för forskningen och bidrar till att göra ämnets identitet mer tydlig och att höja kvaliteten på forskningen. Samtidigt ökar medvetenheten om olika traditioner och ståndpunkter inom ämnet.

Spelreglernas betydelse

För att tidskriften skall bli professionell – för att den ska kunna svara upp mot dessa normer – krävs att forskare, lärare och studenter engagerar sig i tidskriften. En offentlig diskussion om tidskriftens innehåll och sätt att skötas behöver upprättas, där vi tar strid om olika inriktningar men också erkänner andra traditioner än dem vi själva står för. Detta kräver i sin tur att vi erkänner vissa spelregler för tidskriftens redaktion för produktion och reception av texter. Spelreglerna skall göra det möjligt för insyn, offentlig debatt samt för produktion av nya texter. Redaktion och redaktör bör då kunna utses av forskarsamhället. Utgivningspolitiken bör diskuteras och följas upp offentligt. Insända manuskript ska granskas av lektörer före en eventuell publicering på samma sätt som sker i andra vetenskapliga tidskrifter. Strävandet är att PEDAGOGISK FORSKNING I SVERIGE ska ha hög vetenskaplig kvalitet på sitt innehåll.

Bekymmer och glädje

Bekymren med att driva en vetenskaplig pedagogisk tidskrift är betydande. Pengar behöver ordnas fram. Texter behöver produceras och det värsta här är att det innebär arbete för de pedagogiska forskarna. Redaktionsmöten måste hållas. Lektörer ska läsa och reagera. Dessa behöver tillsammans med redaktören inte bara acceptera texter utan också avvisa en del. Inom en vetenskaplig disciplin kan sådana funktioner väcka agerande mellan medlemmarna av den professionella gemenskapen.

Vi anser att dessa bekymmer, ansträngningar och olägenheter är värda att bära tillsammans, eftersom glädjen av att ha en inomvetenskaplig tidskrift är så mycket större. En fungerande vetenskaplig tidskrift förtydligar det egna kunskapsfältet. Den hjälper de olika professionella medlemmarna att föra kunskapsutvecklingen framåt, genom att rörelserna inom den egna vetenskapen blir synligare. Den vetenskapliga tidskrifter tvingar också vetenskaparna att precisera sina ståndpunkter. Den uppmanar till kritiska granskningar och klargöranden om väsentligheterna inom den egna disciplinen. PEDAGOGISK FORSKNING I SVERIGE kommer med hjälp av sina interna krafter att medföra en kvalitetshöjning av vårt viktiga forskningsområde.

